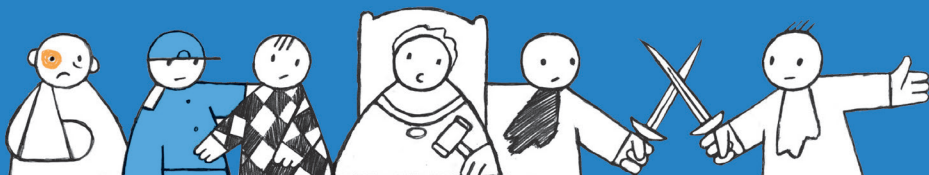

POLSKI PROCES KARNY

pod redakcją Pawła Wilińskiego

 Wolters Kluwer

 Wolters Kluwer

POLSKI PROCES KARNY

pod redakcją Pawła Wilińskiego

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Warszawa 2020

Wykaz skrótów	17
Wprowadzenie	21
I	Podstawowe pojęcia 23
1	Prawo karne 25
1.1	Pojęcie 25
1.2	Wartości chronione 25
1.3	Dolegliwość prawa karnego 25
1.4	Etapy realizacji prawa karnego 26
1.5	Postępowania pokrewne 26
1.6	Prawo represyjne i represja w prawie 28
1.7	Prawo karne międzynarodowe 29
1.8	Normy prawa karnego 30
1.9	„Sprawiedliwość” i „rzetelność” w prawie karnym 31
2	Pojęcie procesu karnego 33
3	Przedmiot procesu karnego 35
3.1	Pojęcie 35
3.2	Niezmiennność i niepodzielność przedmiotu procesu, tożsamość czynu 40
4	Cel procesu 42
4.1	Cel ogólny 42
4.2	Cel konkretny 44
4.3	Cele cząstkowe 45
5	Funkcje procesu i funkcje procesowe 45
5.1	Funkcje procesu 45
5.2	Funkcje procesowe 47
6	Podstawa faktyczna i prawna procesu 47
7	Źródła postępowania karnego 48
8	Formy i metody rozstrzygania w procesie karnym 50
8.1	Formy rozstrzygania w procesie karnym 50
8.2	Metody rozstrzygania w procesie karnym 51
9	Model polskiego procesu karnego 55
10	Proces powszechny i szczególny 57
11	Tryby polskiego postępowania karnego 57
12	Stadia procesu karnego 59
13	Zakres terytorialny zastosowania przepisów postępowania karnego 62

14	Zakres temporalny zastosowania przepisów postępowania karnego – kwestie intertemporalne	62
15	Wykładnia przepisów prawa karnego procesowego	64
16	Stosowanie przepisów postępowania karnego	66
17	Kierunki zmian procesu karnego w latach 1918–2018	67
17.1	Kodeks postępowania karnego z 1928 r.	67
17.2	Okres II wojny światowej	69
17.3	Lata 1945–1969	71
17.4	Kodeks postępowania karnego z 1969 r.	73
17.5	Kodeks postępowania karnego z 1997 r.	74
18	Konstytucjonalizacja procesu karnego	75
19	Statyka i dynamika wykładu procesu karnego	78
Literatura		80
II	Uczestnicy postępowania	81
1	Pojęcie i rodzaje uczestników w procesie karnym	83
2	Organy procesowe	84
2.1	System organów ochrony prawnej w sprawach karnych	84
2.2	Sąd	86
2.3	Prokurator	100
2.4	Policja i inne uprawnione do uczestnictwa w procesie karnym formacje	107
3	Strony procesowe	111
3.1	Pojęcie strony w procesie karnym	111
3.2	Rodzaje stron procesowych	113
3.3	Zdolność procesowa, legitymacja procesowa	117
3.4	Strony postępowania przygotowawczego	118
3.5	Strony postępowania jurysdykcyjnego	120
3.6	Oskarżony	127
4	Procesowi przedstawiciele stron	130
4.1	Przedstawiciele ustawowi stron	131
4.2	Obrońca	132
4.3	Pełnomocnik	135
5	Rzecznicy interesu społecznego	136
6	Pomocnicy procesowi	138
7	Osobowe źródła dowodowe	139
Literatura		140

III _____ **Czynności procesowe** 141

1 _____ **Czynności procesowe – ujęcie definicyjne** 143

2 _____ **Podziały czynności procesowych** 145

3 _____ **Zdolność (legitymacja) procesowa i zdolność do czynności procesowych** 148

4 _____ **Aspekty modalne czynności procesowych** 150

4.1 _____ Forma *sensu stricto* i forma *sensu largo* czynności procesowych
– kontrola formalna postulujących oświadczeń woli 150

4.2 _____ Aspekty temporalne czynności procesowych 154

5 _____ **Czynności procesowe polegające na złożeniu
imperatywnego oświadczenia woli** 160

5.1 _____ Typologie i charakterystyka ogólna czynności polegających
na złożeniu imperatywnego oświadczenia woli 160

5.2 _____ Decyzje procesowe jako wytwory czynności 164

6 _____ **Czynności zależne** 165

6.1 _____ Istota czynności zależnych 165

6.2 _____ Dokumentowanie 165

6.3 _____ Doręczenia 168

6.4 _____ Przeglądanie akt i sporządzanie odpisów 172

6.5 _____ Postępowanie w przedmiocie odtworzenia
zaginionych lub zniszczonych akt 174

7 _____ **Wadliwość *sensu largo* i wadliwość *sensu stricto*
czynności procesowych** 176

8 _____ **Konwalidacja i konwersja** 181

8.1 _____ Konwalidacja 181

8.2 _____ Konwersja 183

9 _____ **Odwołalność czynności procesowych** 184

10 _____ **Relacje pomiędzy poszczególnymi typami czynności
procesowych w płaszczyźnie stosunków procesowych** 187

Literatura _____ 191

IV _____ **Dowody** 193

1 _____ **Dowód i jego rodzaje** 195

1.1 _____ Pojęcie dowodu 195

1.2 _____ Podziały dowodów 197

2 _____ **Dowodzenie** 199

2.1 _____ Pojęcie i etapy dowodzenia 199

2.2	_____ Ciężar dowodu (<i>onus probandi</i>) a obowiązek dowodzenia	201
3	_____ Okoliczności wpływające na proces dowodzenia	205
3.1	_____ Swoboda dowodzenia i jej ograniczenia	205
3.2	_____ Zakazy dowodowe	209
4	_____ Poszukiwanie i wstępne zabezpieczenie dowodów	217
4.1	_____ Istota obowiązku	217
4.2	_____ Zatrzymanie rzeczy	217
4.3	_____ Przeszukanie	219
4.4	_____ Kontrola procesowa	221
4.5	_____ Kontrola operacyjna	223
5	_____ Wprowadzanie dowodów do procesu	225
5.1	_____ Sposób wprowadzenia dowodu	225
5.2	_____ Wniosek dowodowy i jego rozpoznanie	226
5.3	_____ Granice dopuszczalności dowodów	230
6	_____ Sposoby przeprowadzenia dowodów	235
6.1	_____ Przesłuchanie	235
6.2	_____ Odczytanie	238
6.3	_____ Oględziny	238
7	_____ Utrwalenie i ocena dowodów. Dokonanie ustaleń faktycznych	238
8	_____ Oskarżony jako źródło dowodowe	239
8.1	_____ Podwójna rola oskarżonego	239
8.2	_____ Swoboda wypowiedzi i przyznanie się do winy	241
8.3	_____ Prawo do milczenia i przywilej bezkarności za fałszywe wyjaśnienia	242
8.4	_____ Obowiązki dowodowe oskarżonego	243
9	_____ Świadek i jego zeznania	243
9.1	_____ Pojęcie świadka	243
9.2	_____ Obowiązki i uprawnienia procesowe	244
9.3	_____ Przesłuchanie świadka małoletniego poniżej 15. roku życia	248
9.4	_____ Świadek <i>incognito</i> (anonimowy)	250
9.5	_____ Świadek koronny i tzw. mały świadek koronny	252
10	_____ Biegły i jego opinia	257
11	_____ Dokument i jego treść	263
11.1	_____ Pojęcie dokumentu	263
11.2	_____ Podziały dokumentów	264
12	_____ Dowód rzeczowy i jego właściwość	265
13	_____ Eksperyment procesowy i jego wynik	267
14	_____ Wywiad środowiskowy	267
15	_____ Materiał uzyskany w drodze czynności operacyjno-rozpoznawczych	269
	Literatura	272

V	Zasady procesu karnego	273
1	Zasada procesowa	275
1.1	Pojęcie zasady procesowej	275
1.2	Doniosłość zasad	276
1.3	Zasada procesowa w ujęciu abstrakcyjnym i konkretnym	277
1.4	Klasyfikacje zasad procesowych	278
2	Funkcje zasad procesowych	281
3	Kryteria wyodrębnienia zasady procesowej	284
4	Systematyka zasad procesowych	285
4.1	Pojęcie systemu zasad procesowych	285
4.2	Naczelné (podstawowe) zasady procesu karnego	287
4.3	Współczesne dyskusje o zasadach procesu karnego	288
4.4	Zasady prawa materialnego, europejskiego i międzynarodowego	289
5	Zasada prawdy materialnej	290
6	Zasada ścigania z urzędu	295
7	Zasada legalizmu	297
8	Zasada skargowości	301
9	Zasada informacji	304
10	Zasada konsensualizmu	307
11	Zasada kontrydktoryjności	311
12	Zasada jawności	317
13	Zasada ustności i zasady pisemności	322
14	Zasada sprawności i koncentracji	324
15	Zasada bezpośredniości	328
16	Zasada bezstronności (obiektywizmu)	332
17	Zasada swobodnej oceny dowodów	336
18	Zasada samodzielności jurysdykcyjnej	338
19	Zasada udziału czynnika społecznego	341
20	Zasada kontroli	343
21	Zasada prawa do obrony	346
22	Zasada domniemania niewinności	352
Literatura		358

VI	Środki przymusu	359
1	Środki przymusu – zagadnienia ogólne	361
2	Ujęcie obywatelskie	362

3	Zatrzymanie właściwe (policyjne)	363
4	Zatrzymanie prokuratorskie	365
5	Środki zapobiegawcze	367
5.1	Uwagi ogólne	367
5.2	Cel stosowania środków zapobiegawczych	368
5.3	Podstawy stosowania środków zapobiegawczych	368
5.4	Postępowanie w przedmiocie stosowania środków zapobiegawczych	371
5.4.1	Organ stosujący środki zapobiegawcze	372
5.4.2	Forma decyzji w przedmiocie środka zapobiegawczego	372
5.4.3	Uzasadnienie postanowienia o zastosowaniu środka zapobiegawczego	372
5.4.4	Kontrola środków zapobiegawczych	373
6	Tymczasowe aresztowanie	376
6.1	Uwagi ogólne	376
6.2	Stosowanie tymczasowego aresztowania	377
6.3	Posiedzenie sądu w przedmiocie rozpoznania wniosku prokuratora	377
6.4	Czas trwania tymczasowego aresztowania	378
6.5	Przesłanki negatywne stosowania tymczasowego aresztowania	379
7	Nieizolacyjne środki zapobiegawcze	381
7.1	Poręczenia	381
7.1.1	Poręczenie majątkowe	383
7.1.2	Poręczenie społeczne	385
7.1.3	Poręczenie osoby godnej zaufania	386
7.2	Dozór Policji	386
7.3	Nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	388
7.4	Środki zapobiegawcze określone w art. 276 k.p.k.	389
7.5	Zakaz opuszczania przez oskarżonego kraju	389
8	Poszukiwanie oskarżonego i list gończy	390
9	List żelazny	390
10	Kary porządkowe	391
11	Zabezpieczenie majątkowe	393
Literatura		396

VII Warunki dopuszczalności procesu karnego 397

1	Warunki dopuszczalności procesu karnego a przesłanki procesowe.	
	Istota przesłanek procesowych	399
2	Przesłanki procesowe <i>sensu largo</i> w ujęciu definicyjnym i typologicznym	400
3	Oddziaływanie przesłanek procesowych na tok procesu karnego	402
4	Zbiegi przesłanek procesowych i sposoby ich rozstrzygnięcia	403
5	<i>Numerus apertus</i> przesłanek procesowych w kodeksie postępowania karnego	404
6	Przesłanki procesowe wartościowane w płaszczyźnie tzw. struktury przestępstwa	406
6.1	Czynu nie popełniono albo brak danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia	406
6.2	Czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo wyłączona jest jego bezprawność	408

6.3	Niemożność przypisania winy	411
6.4	Brak karygodności czynu	412
6.5	Niepodleganie karze	413
7	Przesłanki procesowe ograniczające swe oddziaływanie jedynie do płaszczyzny procesowej	414
7.1	Kognicja sądów karnych i podsądność sprawcy sądom karnym	414
7.2	Śmierć oskarżonego	420
7.3	Skarga uprawnionego podmiotu	421
7.4	Wniosek o ściganie	422
7.5	Zezwolenie władzy na ściganie	424
7.6	Przedawnienie	427
7.7	<i>Lis pendens</i> i <i>res iudicata</i>	431

Literatura		434
------------	--	-----

VIII Postępowanie przygotowawcze 435

1	Zadania i funkcje postępowania przygotowawczego	437
2	Wszczęcie postępowania przygotowawczego	442
3	Formy postępowania przygotowawczego	454
4	Instytucja przedstawienia zarzutów	462
5	Uprawnienia stron i ich przedstawicieli	469
6	Instytucja zamknięcia śledztwa lub dochodzenia	476
7	Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym	478
8	Rola sądu w stadium postępowania przygotowawczego	483

Literatura		486
------------	--	-----

IX Skarga zasadnicza 487

1	Pojęcie i istota skargi	489
2	Funkcje skargi	491
3	Rodzaje skarg	494
3.1	Uwagi ogólne	494
3.2	Zwykły akt oskarżenia	495
3.3	Szczególne formy aktu oskarżenia	499
3.4	Surogaty aktu oskarżenia	501

Literatura		504
------------	--	-----

X Postępowanie sądowe przed rozprawą główną 505

1	Zagadnienia ogólne wstępnej kontroli oskarżenia	507
2	Formalna kontrola oskarżenia	508
3	Merytoryczna kontrola oskarżenia	510

4	Czynności organizujące rozprawę główną	516
4.1	Doręczenie oskarżonemu odpisu aktu oskarżenia	517
4.2	Posiedzenie przygotowujące rozprawę główną	521
5	Zarządzenie o wyznaczeniu rozprawy głównej	522

Literatura		526
------------	--	-----

XI **Rozprawa główna** 527

1	Model rozprawy głównej i jej znaczenie w procesie karnym	529
2	Przewodniczący jako organ kierujący rozprawą główną	535
3	Przerwanie i odroczenie rozprawy	539
4	Część wstępna rozprawy głównej	542
4.1	Sprawdzenie stawiennictwa osób wezwanych na rozprawę	543
4.2	Wnioski formalne i czynności przed rozpoczęciem przewodu sądowego	545
5	Przewód sądowy	547
5.1	Uwagi ogólne	547
5.2	Przedstawienie zarzutu oskarżenia	549
5.3	Wysłuchanie oskarżonego	551
5.4	Modyfikacja przebiegu postępowania dowodowego ze względu na procesowe oświadczenia oskarżonego	554
5.4.1	Dobrowolne poddanie się karze	554
5.4.2	Przyznanie się oskarżonego do popełnienia zarzucanego czynu	557
5.5	Dalsze postępowanie dowodowe	558
5.6	Zamknięcie przewodu sądowego	561
6	Głosy końcowe	562
7	Wyrokowanie	565
7.1	Uwagi ogólne	565
7.2	Przebieg narady sędziowskiej i głosowanie	566
7.3	Obowiązek pisemnego sporządzenia wyroku i jego promulgacja	568
7.4	Uzupełnienie i sprostowanie wyroku	572

Literatura		574
------------	--	-----

XII **Postępowanie odwoławcze** 575

1	System środków kontroli procesowej (środków zaskarżenia)	577
2	Postępowanie odwoławcze	578
2.1	Istota i zakres postępowania odwoławczego	578
2.1.1	Istota postępowania odwoławczego	578
2.1.2	Strony postępowania odwoławczego	579
2.1.3	Zakres postępowania odwoławczego	580
2.2	Podstawy odwoławcze	582
2.2.1	Uwagi ogólne	582
2.2.2	Względne podstawy odwoławcze	583
2.2.3	Bezwzględne podstawy odwoławcze	588

2.3	Środek odwoławczy	594
2.3.1	Elementy środka odwoławczego	594
2.3.2	Wniesienie i cofnięcie środka	595
2.3.3	Uzupełnienie i zmiana środka	596
2.4	Zakres orzekania sądu odwoławczego	597
2.4.1	Granice rozpoznania środka odwoławczego	597
2.4.2	Zakaz <i>reformationis in peius</i>	602
2.5	Rozstrzygnięcia sądu odwoławczego	606
2.5.1	Rodzaje rozstrzygnięć	606
2.5.2	Pytanie prawne do Sądu Najwyższego	608
2.6	Zaskarżenie samego uzasadnienia	609
2.7	Postępowanie następcze (ponowne w pierwszej instancji)	610
3	Apelacja	611
3.1	Istota i przedmiot apelacji	611
3.1.1	Istota	611
3.1.2	Zakres zaskarżenia i samoistość zarzutów apelacyjnych	612
3.2	Wniesienie apelacji	614
3.3	Rozpoznanie apelacji	615
3.4	Orzeczenie sądu apelacyjnego	618
4	Zażalenie	619
5	Sprzeciw i quasi-sprzeciw	622
Literatura		624

XIII Postępowania szczególne 625

1	Uwagi wprowadzające	627
2	Postępowania konsensualne	628
2.1	Zagadnienia ogólne	628
2.2	Skazanie bez przeprowadzania rozprawy	629
2.3	Rozpoznanie wniosku o skazanie bez rozprawy przez sąd	630
2.4	Dobrowolne poddanie się karze	632
2.5	Rozpoznanie wniosku oskarżonego	633
2.6	Wniosek oskarżonego złożony na rozprawie	635
3	Postępowanie prywatnoskargowe	635
3.1	Zagadnienia ogólne	635
3.2	Inicjowanie postępowania prywatnoskargowego	636
3.3	Prokurator w postępowaniu prywatnoskargowym	637
3.4	Posiedzenie pojednawcze	638
3.5	Rozprawa główna	639
3.6	Odstąpienie od oskarżenia	640
4	Postępowanie nakazowe	640
4.1	Zagadnienia ogólne	640
4.2	Przesłanki prowadzenia postępowania nakazowego	642
4.3	Orzekanie bez udziału stron	644
4.4	Wyrok nakazowy	644
4.5	Sprzeciw od wyroku nakazowego	645

5	Postępowanie przyspieszone	646
5.1	Zagadnienie ogólne	646
5.2	Przesłanki prowadzenia postępowania przyspieszonego	647
5.3	Ujęcie jako przesłanka postępowania przygotowawczego	647
5.4	Zatrzymanie jako przesłanka postępowania przygotowawczego	648
5.5	Postępowanie przygotowawcze	648
5.6	Postępowanie przejściowe	649
5.7	Rozprawa w trybie przyspieszonym	650
5.8	Rezygnacja z postępowania przyspieszonego	651
5.9	Postępowanie odwoławcze	651
5.10	Rozprawa „odmiejscowiona”	652
Literatura		654

XIV Nadzwyczajne środki zaskarżenia 655

1	Nadzwyczajne środki zaskarżenia w systemie środków kontrolnych – ujęcie typologiczne	657
2	Prawomocność wertykalna i horyzontalna orzeczenia w płaszczyźnie jego kontroli	658
3	Elementy wyznaczające model postępowań nadzwyczajno-zaskarżeniowych	659
4	Kodeksowe nadzwyczajne środki zaskarżenia	662
4.1	Kasacja	662
4.1.1	Kasacja stron	666
4.1.2	Kasacja specjalna (nadzwyczajna)	674
4.2	Skarga na kasatoryjny wyrok sądu odwoławczego	675
4.3	Wznowienie postępowania sądowego prawomocnie zakończonego	678
5	Pozakodeksowe nadzwyczajne środki zaskarżenia	686
5.1	Skarga nadzwyczajna	686
5.2	Uznanie za nieważne orzeczeń w postępowaniu rehabilitacyjnym	689
5.3	Unieważnienie orzeczenia w trybie ustawy o Sądzie Najwyższym	690
6	Perspektywy rozwoju nadzwyczajnych środków zaskarżenia w kontekście przywrócenia instytucji stwierdzenia nieważności orzeczeń sądowych	691
Literatura		694

XV Postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia 695

1	Uwagi ogólne	697
2	Podjęcie postępowania warunkowo umorzonego	697
3	Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie	699
4	Ułaskawienie	706
5	Kara łączna i wyrok łączny	712
Literatura		716

XVI	Współpraca międzynarodowa w sprawach karnych	717
1	Rodzaje i źródła współpracy międzynarodowej	719
2	Współpraca w Unii Europejskiej	723
2.1	Europejski nakaz aresztowania	732
2.2	Europejski nakaz dochodzeniowy	741
2.3	Europejski nakaz ochrony	746
2.4	Wzajemne uznawanie i wykonywanie orzeczeń dotyczących kar	748
2.4.1	Kary o charakterze pieniężnym	749
2.4.2	Wzajemne uznawanie orzeczeń dotyczących przypadku	751
2.4.3	Kary pozbawienia wolności	752
2.4.4	Orzeczenia probacyjne	755
2.5	Pozostałe obszary współpracy	758
2.6	Współpraca w praktyce	762
3	Tradycyjna współpraca	763
3.1	Pomoc prawna	763
3.2	Ekstradycja	764
4	Współpraca z Międzynarodowym Trybunałem Karnym	767
Literatura		772
XVII	Koszty procesu	773
1	Pojęcie i zakres kosztów	775
2	Reguły ponoszenia kosztów	778
3	Zwrot kosztów	781
4	Zwolnienie od ponoszenia kosztów	783
Literatura		784
XVIII	Postępowania ekwiwalentne i następcze	785
1	Postępowanie karne skarbowe	787
1.1	Zagadnienia ogólne	787
1.2	Charakter postępowania	787
1.3	Cel postępowania	788
1.4	Uczestnicy postępowania	788
1.5	Przebieg postępowania	789
2	Postępowanie w sprawach o wykroczenia	790
2.1	Zagadnienia ogólne	790
2.2	Zasady postępowania	791
2.3	Przedmiot postępowania	793
2.4	Struktura postępowania	794
2.5	Uczestnicy postępowania	797
2.6	Uwarunkowania konstytucyjne i konwencyjne	798

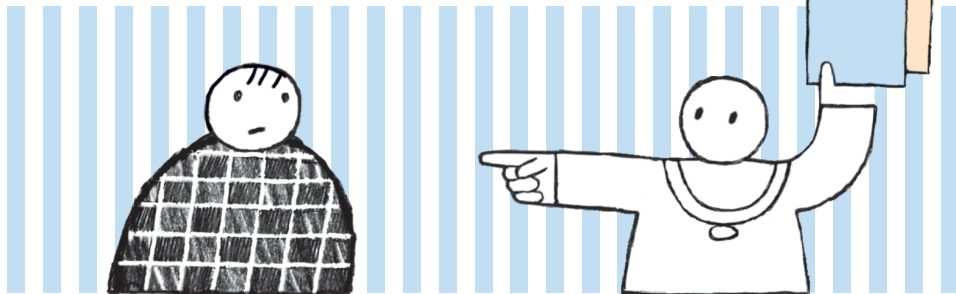
3	Postępowanie w sprawach nieletnich	799
3.1	Zagadnienia ogólne	799
3.2	Przebieg postępowania	800
4	Postępowanie karne wykonawcze	801
4.1	Pojęcie	801
4.2	Prawo karne wykonawcze a prawo karne procesowe	802
4.3	Zasady prawa karnego wykonawczego i zasady procesu karnego istotne dla stadium wykonawczo-likwidacyjnego	803
4.4	Uczestnicy postępowania i ich pozycja procesowa	805
4.5	Wykonalność orzeczenia	809
Literatura		812
Autorzy		813

i przywrócenie równowagi ma znaczenie podstawowe. Niespójne z tym pojęciem odpowiedzialności karnej jest jednak przyjęcie, że sama w sobie **kwestia świadczeń wynikających z przestępstwa dla jego ofiary jest kwestią odpowiedzialności cywilnej**. Tymczasem w nauce procesu karnego zdaje się przyjmować, że skoro kwestie te regulują przepisy cywilne, to i sama podstawa, czyli odpowiedzialność, ma charakter cywilny. Dzieli się więc przedmiot procesu na dwie części – zasadniczą (odpowiedzialność karna) i resztę, tzw. akcja cywilna (kwestia odpowiedzialności cywilnej). Tak rozumiany podział na główny i uboczny przedmiot procesu traci jednak na znaczeniu, jeśli dostrzeżemy, że przedmiot procesu obejmuje kwestię rozstrzygnięcia konfliktu pomiędzy wszystkimi jego uczestnikami, to mieści się w nim zarówno odpowiedzialność oskarżonego, jak i rozstrzygnięcie roszczeń materialnych pokrzywdzonego (dawniej także powoda cywilnego).

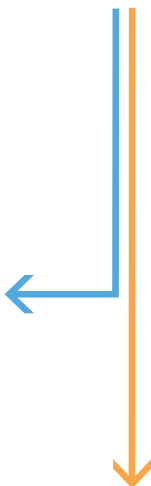
Przyjąć trzeba, że **z konfliktu rozstrzyganego na gruncie prawa karnego mogą wynikać konsekwencje określone także poza nim**, choćby właśnie w prawie cywilnym (np. co do wysokości, rodzaju i sposobu świadczenia). Z tego powodu nie stają się jednak częścią odpowiedzialności cywilnej, a więc częścią przedmiotu sprawy cywilnej, nie ma tu bowiem cech sprawy cywilnej i równorzędności podmiotów ani przedmiotu cywilnego sporu, tylko nadal pozostają sprawą karną. To w istocie jedynie skutek racjonalnej decyzji ustawodawcy, spójności systemu, w którym kwestie raz określone (np. sposób miarkowania wysokości odszkodowania, zadośćuczynienia) nie powinny być dublowane w innych aktach prawnych, o ile nie jest to niezbędne, a treść tych przepisów nie nabiera w istocie odmiennego znaczenia.

Z faktu, że **podstawą określenia wysokości świadczenia wynikłego z przestępstwa są przepisy prawa cywilnego**, np. w zakresie wysokości odszkodowania, zadośćuczynienia, wysokości renty, świadczenia pielęgnacyjnego, innego obowiązku, **nie wynika przecież, że sprawa karna w części staje się cywilna**. W prawie polskim co prawda ustawodawca zdecydował się na zabieg umożliwiający dochodzenie w postępowaniu cywilnym roszczeń wynikających z przestępstwa. Pozostawił pewne możliwości pełnego rozliczenia konfliktu w toku procesu karnego (np. odszkodowanie, zadośćuczynienie, grzywna, nawiązka, obowiązek naprawienia szkody), przesunął je jednak na margines rozstrzygnięć sądu karnego, zamiast się na nich w szerszym zakresie koncentrować. Pokrzywdzonym (ofiaram) pozostawił możliwość dochodzenia tych wynikających ze sprawy karnej roszczeń na drodze cywilnej. Powody tego zabiegu są jednak złożone, najczęściej o charakterze funkcjonalnym, pragmatycznym, związanym z wiedzą karnistów o regułach rozliczania takich kwestii wyrażonych nie w okresach pozbawienia wolności, lecz wysokości świadczeń rekompensacyjnych. Prawdziwe jest za to twierdzenie, że akcją cywilną w procesem karnym prowadzi się „dla szybszego załatwienia konfliktu” i że jest ona dogodna dla oskarżonego (S. Waltoś). Z tym zastrzeżeniem, że nie jest to akcja cywilna jako emanacja innego niż proces karny postępowania oraz że mieści

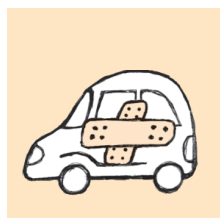
Zakres odpowiedzialności

odpowiedzialność karna
nurt zasadniczy

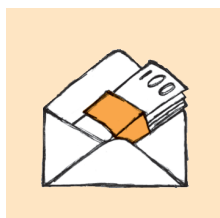
odpowiedzialność cywilna
roszczenia cywilne w procesie karnym

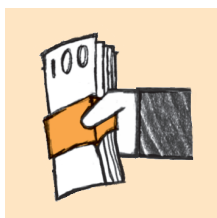
obowiązek
naprawienia szkody

zwrot korzyści
majątkowej

odszkodowanie z urzędu

świadczenia pieniężne

nawiązka

się w przedmiocie procesu karnego. Czym innym są bowiem przepisy określające wysokość świadczenia i sposób jego ustalenia (cywilne), a czym innym przedmiot procesu, czyli kwestia konsekwencji wynikających z popełnienia przez oskarżonego przestępstwa, zmierzających do kompleksowego rozstrzygnięcia konfliktu. Jest to także kwestia odpowiedzialności karnej oskarżonego, bo to jednak w przepisach karnych mieści się decyzja o ich stosowaniu (i rodzaju).

3.2

Niezmiennność i niepodzielność przedmiotu procesu, tożsamość czynu

Sposób określenia przedmiotu procesu karnego wpływa na rozstrzygnięcie w toku procesu takich kwestii, jak m.in.: podział na zasadniczy (w odniesieniu do odpowiedzialności oskarżonego) i uboczny nurt procesu (postępowania incydentalne i uboczne, np. ułaskawienie, tymczasowe aresztowanie); zawisłości sprawy czy ustalenia stanu rzeczy osądzonej, a także na niezmiennność i niepodzielność tego przedmiotu.

Niezmiennność przedmiotu procesu to zakaz zmiany, wyznaczonych przez postawione oskarżenie, granic badania przez sąd odpowiedzialności karnej przypisywanej oskarżonemu. Oskarżony może ponieść odpowiedzialność tylko za to, co zostało mu przedstawione w formie oskarżenia przed sądem (w akcie oskarżenia). Modyfikacja zarzutów możliwa jest więc na etapie śledztwa czy dochodzenia, ale nie po wniesieniu aktu oskarżenia. Od tego momentu zadaniem sądu jest rozstrzygnąć o odpowiedzialności w granicach przedstawionych w oskarżeniu. Kwestia ta ma istotne znaczenie praktyczne, ponieważ proces karny oparty jest na rekonstrukcji zdarzeń, a zmiany ustaleń faktycznych są w procesie powszechnie. Hipotezy co do ich przebiegu są weryfikowane w toku postępowania, okoliczności mogą okazać się odmienne od wcześniej przyjmowanych. Niedopuszczalne jest jednak dokonanie zmiany przedmiotu postępowania, a zatem skazanie oskarżonego za inny czyn, niż został mu zarzucony w oskarżeniu przedstawionym sądowi. Tytułem przykładu chodzi o odpowiedź na pytanie, czy jeśli zarzucono oskarżonemu dokonanie włamania i kradzieży biżuterii, a ustalone zostanie, że włamania dokonał ze współnikiem, a ukradł oprócz biżuterii także sprzęt elektroniczny, to czy oskarżenie dotyczy nadal tego samego czynu czy już innego, czy przedmiot procesu i przedmiot oskarżenia nie uległ zmianie? Pomocna w tej ocenie jest konstrukcja **tzw. tożsamości czynu**, tj. badanie, czy zmiany ustaleń co do przebiegu zdarzenia powodują, że mówimy nadal o tym samym czy innym czynie jako prawnie relewantnym zachowaniu człowieka. Problem „tożsamości czynu” wzbudza wiele dyskusji w nauce prawa karnego. Przyjąć trzeba jednak w tym zakresie test negatywny, tj. uznać, że przedmiot procesu ulega zmianie, gdy dochodzi do zmiany: a) osoby lub b) naruszonego dobra, lub c) pokrzywdzonego, lub d) łącznie elementów opisu czasu, miejsca, sposobu i przedmiotu czynu.

FILARY ORZECZNICTWA

Postanowienie SN z 29.04.2010 r., III KK 368/09, LEX nr 584761

O tym, czy sąd „utrzymał się” w wyroku skazującym w granicach skargi, decyduje ostatecznie tożsamość zdarzenia historycznego objętego czynem przypisanym ze zdarzeniem historycznym zarzuconym przez oskarżyciela w akcie oskarżenia.

Jeżeli sędzia nie wykracza poza to samo zdarzenie faktyczne, w którego przebiegu oskarżyciel dopatruje się popełnienia przestępstwa przez danego oskarżonego, zasada tożsamości czynu przypisanego i czynu zarzuconego nie jest naruszona, chociaż stosownie do wyników przewodu sądowego sędzia ów czyn ustala inaczej pod względem faktycznym w porównaniu z twierdzeniami oskarżyciela, w szczególności zawartymi w akcie oskarżenia i pomimo że sędzia temu czynowi nadaje inną, łagodniejszą lub surowszą kwalifikację prawną, na podstawie ustalonego przez się stanu faktycznego, zgodnego lub niezgodnego z twierdzeniem oskarżyciela.

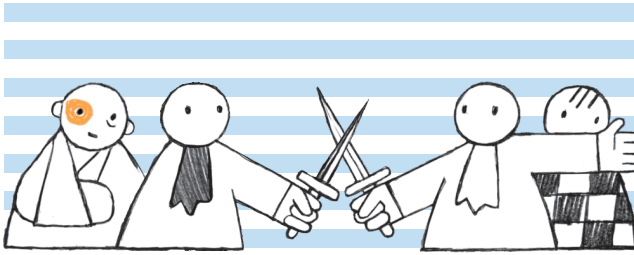
Identyczność czynu jest wyłączona, jeśli w porównywanych jego określeniach zachodzą tak istotne różnice, że według rozsądnej życiowej oceny nie można ich uznać za określenia tego samego zdarzenia faktycznego.

Zmiany przedmiotu procesu nie stanowi zmiana kwalifikacji prawnej czynu.

Kwalifikacja prawna czynu jest jedynie sposobem wyrażenia stawianych zarzutów w postaci wskazanych przepisów kodeksu karnego i ma charakter wtórny wobec opisu stawianych zarzutów. Zawsze powinna mu jednak odpowiadać (por. art. 413 § 1 k.p.k.). Po raz pierwszy wyrażana jest przy przedstawieniu podejrzanemu zarzutów (art. 303 k.p.k.). Zmiana dokonywana może być dość swobodnie w postępowaniu przygotowawczym i niekiedy nie wymaga nawet wydania postanowienia (gdy zmiana kwalifikacji na korzyść). W toku rozprawy dokonana może być przez sąd, jeśli dojdzie do przekonania, że nie wychodząc poza granice oskarżenia, można czyn zakwalifikować według innego przepisu prawnego (art. 399 k.p.k.). Poprawić błędną kwalifikację może także sąd odwoławczy (art. 455 k.p.k.).

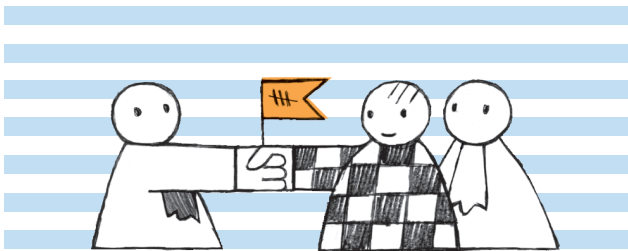
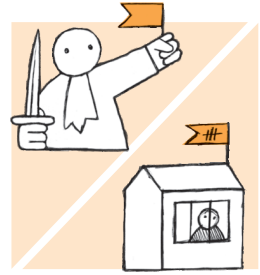
Niepodzielność przedmiotu procesu to postulat rozstrzygnięcia sprawy wobec wszystkich oskarżonych i wszystkich zarzuconych im czynów w jednym postępowaniu. Ma on zastosowanie w procesach złożonych podmiotowo i przedmiotowo. Pomimo wielości oskarżonych lub stawianych im zarzutów, racjonalne i efektywne jest rozstrzygnięcie całej sprawy w jednym procesie. Sprzyja to koncentracji sił i środków, wyjaśnieniu sprawy, jednolitości rozstrzygnięcia i rozstrzygnięcia. Niekiedy jednak konieczne okazuje się dokonanie podziału postępowania na dwa lub więcej postępowań odrębnych. Wynikać może to z ekonomiki procesowej, układu faktycznego, przeszkód w rozpoznaniu niektórych zarzutów lub wobec niektórych oskarżonych (np. wobec ukrywania się). W takim wypadku w zakresie każdej

Formy rozstrzygnięcia w procesie karnym

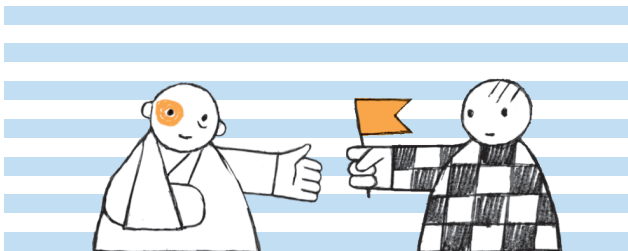
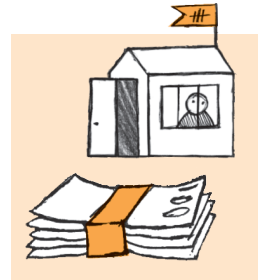
1. Forma konfrontacyjna

oparta na walce procesowej i konflikcie interesów

2. Forma konsensualna

oparta na porozumieniu procesowym

3. Forma kompensacyjna

oparta na naprawieniu szkody i krzywdy pokrzywdzonemu

(np. ze względu na rodzaj popełnionego przestępstwa albo szkody) jest wykorzystanie innych metod rozstrzygnięcia. To nadal dominująca forma w większości systemów prawnych (nie tylko kontynentalnych).

Dla modeli konsensualnych właściwe są **metody oparte na porozumieniach procesowych**. Forma konsensualna (jako jednocześnie jedna z metod koncyliacyjnych) rozstrzygnięcia konfliktu zakłada rozstrzygnięcie konfliktu w prawie karnym przy wykorzystaniu **porozumienia procesowego**. Stosowana metoda stanowi więc także równocześnie źródłosłów dla całego modelu procesowego. Formy, w jakich konsensualizm pojmowany jest współcześnie i w jakich znamy go w instytucjach procesu karnego, ukształtowane zostały jako swoista mieszanka reguł procesowych właściwych dla systemów *common law* i *civil law*, na które wpływ wywarła **teoria działania komunikacyjnego J. Habermasa**. Pojęciem kluczowym dla przyjęcia, że rozstrzygnięcie konfliktu relewantnego z punktu widzenia prawa karnego odbyć się może na drodze wspólnych ustaleń jest porozumienie procesowe. **Konsensualizm procesowy jest szczególną formą porozumień procesowych**, określanych jako porozumienia formalne i finalne zarazem, inaczej właśnie jako porozumienia konsensualne. Konsensualizm procesowy odnosi się jednak tylko do tych form porozumień procesowych, których zawarcie prowadzi do zasadniczego skrócenia postępowania i wydania ostatecznego rozstrzygnięcia w przedmiocie głównym procesu. Między pojęciem porozumienia procesowego a konsensualizmem zachodzi w istocie stosunek zawierania się drugiego pojęcia w tym pierwszym. Wszystkie strony porozumienia uzyskują wzajemne koncesje: skrócenie postępowania i procesowy sukces dla oskarżyciela publicznego, znaczna redukcja zaangażowanego czasu i środków dla wymiaru sprawiedliwości, znacząco korzystniejszy wymiar kary dla oskarżonego, a także nierzadko naprawienie szkody i zadośćuczynienie pokrzywdzonemu. **Konsensualizm w procesie karnym to „tryb dochodzenia do szybkiego rozstrzygnięcia w przedmiocie procesu jako skutek porozumienia pomiędzy jego stronami, opartego na obopólnych korzyściach”**. W istniejących formach polskiego procesu **konsensualizm ograniczony jest wyłącznie do uzgodnień następczych, opartych na uprzednim uznaniu przez oskarżonego sprawstwa**, ewentualnie także winy (art. 335 § 1 i 2, art. 338a, art. 387 k.p.k.). Oznacza to, że co do zasady nie obejmuje on targowania się w zakresie winy czy redukcji stawianych oskarżonemu zarzutów.

Najrzadziej stosowane pozostają nadal we współczesnym procesie karnym metody koncyliacyjne. Oparte są na rozwiązaniach mediacyjnych i właściwe dla modeli kompensacyjnych. Modele kompensacyjne zakładają takie ukształtowanie postępowania, by pierwszeństwo wśród możliwych sposobów rozstrzygnięcia sporu uzyskiwały te, w których dochodzi do kompensacji, czyli rozumianej ogólnie indywidualnej naprawy, tj. restytucji lub innej formy rekompensaty dla ofiary przestępstwa (konfliktu wywołanego przestępstwem). Drogą dochodzenia

do tych modeli powinny być w sposób naturalny metody oparte na koncyliacji, czyli rozstrzygnięciu sprawy poprzez bezpośrednie porozumienie między stronami konfliktu. Instrumentem podstawowym dla metod koncyliacyjnych jest **mediacja**, uznawana za klasyczny instrument *restorative justice*, czyli sprawiedliwości naprawczej. Zawiera w sobie restytucję jako przejaw pogodzenia sprawcy z ofiarą. W szerszym stopniu pozwala na uwzględnienie interesów podmiotów bezpośrednio zainteresowanych rozstrzygnięciem tego konkretnego konfliktu. **U podstaw mediacji leży założenie odejścia od tradycyjnie pojmowanego wymierzania sprawiedliwości czy pociągania do odpowiedzialności karnej w imieniu społeczeństwa na rzecz indywidualnie realizowanej sprawiedliwości, kierowanej do ofiary przestępstwa i dla niej przeznaczonej.** Mediacja znana jest już wielu systemom karnoprocesowym. Nie cieszy się jednak znaczącym zaufaniem. Nie jest też przesadnie często stosowana. Niezrozumienie dla mediacji wynika przede wszystkim z braku umiejętności przekonywania stron co do jej zasadności. Wiązać to jednak trzeba głównie z brakiem realnych korzyści dla stron ze skutecznej mediacji, tj. wypracowania koncyliacyjnego rozstrzygnięcia. Wydaje się, że z chwilą wprowadzenia rozwiązań promujących metody koncyliacyjne poprzez realne korzyści wynoszone z ich stosowania, zainteresowanie nimi i ich efektywność skokowo wzrosną. Zasadniczo korzyści te możliwe będą do osiągnięcia, jeśli proponowane rozstrzygnięcia procesowe lokowane będą na przedpolu dotychczasowych tradycyjnych rozstrzygnięć w procesie karnym. Należy przez to rozumieć możliwości innego niż wydanie wyroku skazującego i orzeczenia kary ostatecznego rozstrzygnięcia konfliktu przez organy procesowe. Zaliczyć do nich można przede wszystkim rozmaite formy umorzenia postępowania karnego lub odstąpienia od wymierzenia kary. Przykładem takiej instytucji było umorzenie kompensacyjne z uchylonego obecnie art. 59a k.k.

Przyszłość prawa karnego związana jest nieodzownie z postępującą wzajemną penetracją tych trzech metod rozstrzygania procesu. Należy prognozować i życzyć sobie rozwoju metod kompensacyjnych i konsensualnych, a ograniczenia stosowania metod klasycznych (w ich optymalnej formie kontradiktoryjnej). Ich wykorzystanie musi być jednak zawsze adekwatne do przedmiotu procesu, tj. konfliktu, który ma zostać rozstrzygnięty.

Proces karny ma w każdym kraju charakter unikalny. Stanowi sumę rozwiązań procesowych, ustrojowych, organizacyjnych, tradycji i kultury prawnej oraz przyjętej praktyki. Jednocześnie istnieją w każdym z nich pewne charakterystyczne cechy zbliżające go do podobnych rozwiązań w innych państwach albo od nich je odróżniające. Te cechy identyfikujące określamy jako model procesu – kluczowe

i charakterystyczne cechy odnoszące się zazwyczaj do sposobu wykonywania funkcji procesowych. W klasycznym (historycznym) ujęciu wyróżnia się więc:

- a) **model inkwizycyjny** – gdy w jednym ręku skupione są rola orzekania i rola oskarżania, a niekiedy także obrony (takim procesem był średniowieczny proces karny miejski, a współcześnie proces kanoniczny);
- b) **model kontradyktoryjny** – gdy proces toczy się jako walka procesowa oskarżenia i obrony przed bezstronnym sądem, który nie uczestniczy aktywnie w tej walce (takim procesem jest proces angielski);
- c) **model mieszany** – gdy na różnych etapach procesu obowiązują odmienne reguły: procesu inkwizycyjnego w postępowaniu przygotowawczym i kontradyktoryjnego na rozprawie (proces niemiecki, francuski).

Polski proces zwykle się zalicza do trzeciej grupy, a więc procesu o mieszanym modelu. W postępowaniu przygotowawczym mamy przejawy inkwizycyjności – prokurator jest organem prowadzącym (albo nadzorującym) postępowanie i jednocześnie rozstrzygającym o jego wynikach. W postępowaniu sądowym formalnie istnieje rozdział funkcji procesowych między oskarżyciela publicznego, oskarżonego i sąd, jednak trudno mówić o kontradyktoryjności tego postępowania, ze względu na ciężące na sądzie obowiązki samodzielnego poszukiwania dowodów winy i niewinności oskarżonego. Bliżej nam zatem w rzeczywistości do modelu inkwizycyjnego.

Model współczesnego procesu karnego nie wyczerpuje się jednak na wskazaniu tylko podziału funkcji procesowych, istotne są także cel postępowania oraz przyjęta metoda dochodzenia do rozstrzygnięcia. Zatem, **opisując model polskiego procesu karnego, powinniśmy wskazać co najmniej następujące trzy elementy:**

- a) **cel procesu** – rozstrzygnięcie konfliktu wywołanego przestępstwem, realizacja zasady prawdy;
- b) **konstrukcja funkcji procesowych** – model mieszany (z przewagą elementów inkwizycyjnych);
- c) **metoda postępowania** – rzetelne (*fair*) postępowanie.

Mówiąc o modelu, dostrzegamy też tradycyjny podział systemów prawnych na typy *civil law* i *common law*. **Proces karny typu civil law** to proces oparty na kontynentalnych konstrukcjach rozwiązań francuskich i niemieckich, z dominującym albo silnym etapem przedsądowym, związaniem sądu zasadą prawdy materialnej i formalistycznych rozbudowanych procedurach rewizyjnych czy apelacyjno-kasacyjnych. **Proces karny typu common law** to proces oparty na dominacji etapu sądowego, zredukowanym postępowaniu przygotowawczym, kontradyktoryjnej rozprawie często z udziałem ławy przysięgłych (np. proces Anglii i Walii, USA, Australii). Współczesne modele procesowe nie zachowują już jednak czystych podziałów i często stanowią oryginalne połączenia różnych rozwiązań (np. Włochy, Ukraina).

Proces powszechny to proces prowadzony według przepisów kodeksu postępowania karnego, przed sądami rejonowymi, okręgowymi i apelacyjnymi, które określane są właśnie jako sądy powszechne. Prowadzony jest zawsze, jeśli przepisy szczególne nie przewidują odrębnego postępowania. **Procesem szczególnym** określamy proces prowadzony przed odrębnymi sądami – w oparciu o wprost albo odpowiednio stosowane przepisy kodeksu. Aktualnie zaliczyć możemy do nich co najmniej postępowanie przed:

- a) **sądami wojskowymi** – postępowanie prowadzone według przepisów części wojskowej kodeksu, wyłącznie właściwe wobec żołnierzy zawodowych oraz stosowane wobec innych osób w zakresie czynów popełnionych w związku ze służbą wojskową, przed odrębnymi sądami – wojskowym sądem garnizonowym i wojskowym sądem okręgowym oraz Izbą Karną Sądu Najwyższego orzekającą jako sąd odwoławczy od orzeczeń wojskowego sądu okręgowego i jako sąd kasacyjny;
- b) **Trybunałem Stanu** – postępowanie przeciwko Prezydentowi za popełnione przestępstwa oraz przeciwko innym wskazanym osobom, m.in. członkom rządu, w zakresie czynów popełnionych w związku z pełnionymi funkcjami; odpowiedzialność przed TS ma zakres szerszy niż tylko odpowiedzialność karna, obejmuje także odpowiedzialność za delikty konstytucyjne, przepisy kodeksu postępowania karnego stosowane są do niej odpowiednio; pomimo wszczętych kilku postępowań TS nie wydał jednak jak dotąd żadnego wyroku prawomocnego.

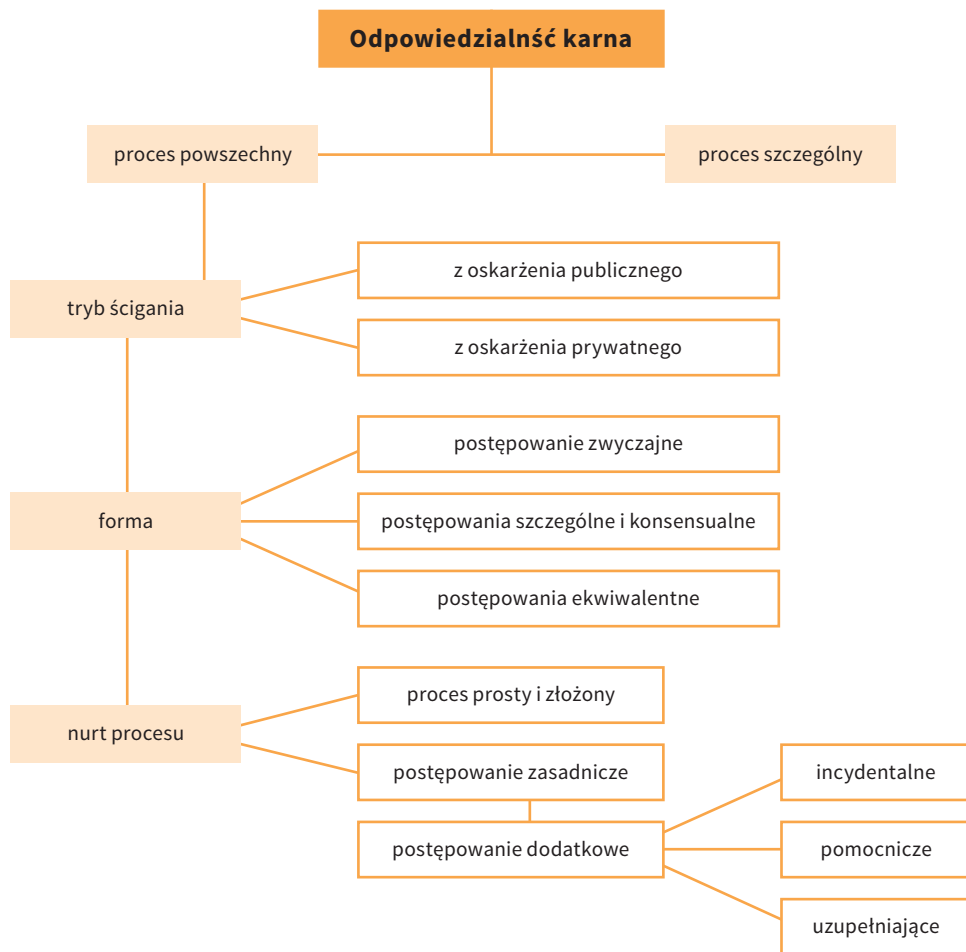
W przeszłości istniały jednak także inne odrębne sądy, funkcjonujące poza procesem powszechnym, jak np. „specjalne sądy karne” powołane w 1944 r. do ścigania przestępstw wymienionych w dekreście PKWN z 31.08.1944 r. czy postępowanie przed Najwyższym Trybunałem Narodowym wobec zbrodniarzy hitlerowskich po II wojnie światowej. Do niedawna zaliczać do nich można było także proces wobec nieletnich, prowadzony obecnie w oparciu o przepisy procedury cywilnej przed sądem cywilnym.

Proces karny zna dwa **tryby ścigania**:

- a) **z oskarżenia publicznego** – gdy postępowanie wszczynane jest i prowadzone z urzędu przez organy ścigania, które wnoszą do sądu i popierają przed nim oskarżenie niezależnie od woli pokrzywdzonego; w tym trybie ścigana jest znakomita większość przestępstw (przestępstwa tzw. publicznoskargowe); w zakresie niewielkiej części z nich do ścigania niezbędny jest wniosek

pokrzywdzonego (tzw. przestępstwa względnie i bezwzględnie wnioskowe – zob. zasada ścigania z urzędu); istnieje też możliwość wymuszenia przez pokrzywdzonego wniesienia oskarżenia wbrew woli prokuratora – w postaci substydziarnego aktu oskarżenia (zob. akt oskarżenia);

- b) **z oskarżenia prywatnego** – gdy postępowanie przed sądem wszczynane jest na żądanie samego pokrzywdzonego, który występuje jako samodzielny oskarżyciel w zakresie tzw. przestępstw prywatnoskargowych (zniesławienie, zniewaga, naruszenie czynności narządów ciała poniżej dni 7, naruszenie nietykalności cielesnej).

Źródło: opracowanie własne.

Ze względu na **formę postępowania** wyróżniamy:

- a) **postępowanie zwyczajne** – to podstawowa forma procesu, od zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa do jego prawomocnego zakończenia,

Stan prawny na 1 października 2020 r.

Recenzent
Prof. dr hab. Jerzy Skorupka

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Małgorzata Jarecka

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Rybczyńska

Projekt okładki, opracowanie graficzne i skład
Wojtek Kwiecień-Janikowski

Infografiki
Dr hab. Lucyna Talejko-Kwiatkowska, prof. UAP

prawoLubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020
ISBN 978-83-8223-041-3

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluger.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Polski proces karny ukazuje w sposób nowatorski uniwersalne wartości procesu karnego i jego najważniejsze założenia konstrukcyjne.

Celem podręcznika jest przekazanie czytelnikowi spójnego, analitycznego, a jednocześnie skoncentrowanego na najważniejszych kwestiach opracowania. Wszystkie omawiane zagadnienia, w tym te najbardziej złożone, autorzy przedstawili jasno i zrozumiale, zwłaszcza dla osób, które stykają się z procesem karnym po raz pierwszy albo po długiej przerwie.

O wyjątkowości podręcznika stanowi również jego strona wizualna. Książka jest ilustrowana licznymi infografikami, zawiera również wiele schematów, które ułatwiają zrozumienie omawianych treści. Najważniejsze zagadnienia zostały dodatkowo wyróżnione, w celu ich lepszego zapamiętania.

Opracowanie przeznaczone jest przede wszystkim dla studentów i aplikantów, a także dla praktyków stosujących przepisy prawa karnego procesowego na co dzień. Zawarte w nim poglądy mogą okazać się wartościowe również dla przedstawicieli nauki prawa.

Podręcznik został przygotowany przez pracowników naukowych Zakładu Postępowania Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Paweł Wiliński – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, kierownik Zakładu Postępowania Karnego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, sędzia Sądu Najwyższego orzekający w Izbie Karnej, sędzia *ad hoc* Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (2010–2012, 2015–2016); pracownik Trybunału Konstytucyjnego (2001–2017); członek Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego (2009–2015). Autor i redaktor około 200 publikacji naukowych; specjalizuje się w tematyce zasad procesowych, konstytucjonalizacji procesu, zagadnień z zakresu konstrukcji procesu.

79 zł (w tym 5% VAT)
ISBN 978-83-8223-041-3

Zamówienia:
infolinia 801 04 45 45
zamowienia@wolterskluwer.pl
www.profinfo.pl